

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН (РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР)

Тези виступу Президента Центру антикризових досліджень Ярослава Жаліла на Сьомому Чорноморсько-Балтійському форумі (Київ, 9 квітня 2-25 р.)

Кліматичні зміни – глобальна проблема, проте завдає дуже відчутні вияви на регіональному та локальному рівнях. У тому числі – щодо умов для функціонування аграрного сектору. Недаремно понад половину респондентів соціологічного дослідження, проведеного у квітні 2024 року¹, переконані, що зміна клімату є серйозною проблемою (55,6%), а майже 2/3 відчують особисту відповідальність за боротьбу зі зміною клімату (61,1%).

Це створює можливість **будувати систему протидії кліматичним змінам та адаптації до них на поєднанні зусиль на рівні міжнародної взаємодії, національної політики, регіонального розвитку та діяльності громад.**

Територією України наразі проходить межа зміни кліматичних умов, які можуть якісно змінювати структуру агровиробництва. З південних регіонів вона

поступово просувається до центральної «смуги» - Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Вінницької, Житомирської, Київської, Черкаської, Полтавської, Харківської областей – де поширюються раніше традиційні для степових регіонів овочеві та баштанні культури, урізноманітнюється садівництво.

Відповідно до прогнозів, у найближчі 20 років зона вирощування озимої пшениці може зміститися на 150–200 км на північ. Подібні зміни прогнозуються й для цукрових буряків та картоплі, це змінюватиме спеціалізацію регіонів.

Тимчасом на Півдні України з'являтимуться умови для промислового вирощування екзотичних раніше городніх та садових культур.

До 2060 року на широті України очікується підвищення середньої річної температури на 1,5-2,0°C, подовження вегетаційного сезону майже на місяць, що **при відповідній агротехніці може сприяти отриманню двох врожаїв.**

Водночас посухи, екстремально високі температури, нерівномірні випадіння опадів, інші прояви екстремальних природних явищ посилюватимуть ризики для агровиробників та можуть поширювати зони ризикованого землеробства.

Розвиток агросектору в умовах кліматичних змін вимагатиме його адаптації. Ця адаптація виходить далеко за рамки власне виробничих процесів і включає:

- створення і впровадження нових культур та порід;
- інновації в агротехнологіях (у т.ч. зрошуванні) та засобах механізації;

¹ Зміна клімату та мешканці України: особливості громадської думки та комунікації. - Аналітична записка. - Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», 2024. <https://rac.org.ua/wp-content/uploads/2024/08/racse-climate-change-and-citizens-of-ukraine-ukr.pdf>

- інновації в агрохімії та засобах захисту;
- оновлення агрологістики, пристосування до зміни культур;
- зміни професійно-кваліфікаційної підготовки та нову пропозицію праці;
- протидію впливу стихійних явищ;
- агроконсалтинг для різних форм господарювання;
- організацію локального просторового розвитку для сприятливих умов для агросектору (розчищення малих річок, засадження прибережної смуги, відновлення степових біоценозів, луків і т.п.);
- мотивацію до зайнятості та підприємництва в нових видах агровиробництва;
- заходи щодо компенсації зміни аграрних спеціалізацій територій (насамперед у сфері зайнятості).

Впливи глобальних кліматичних змін для України посилено кліматичними наслідками повномасштабної війни: втратою Каховського водосховища, знищенням лісів та лісосмуг, воєнним руйнуванням та забрудненням сільськогосподарських земель. Отже, потрібна поствоєнна реабілітація сільгоспземель, яка тісно пов'язана із впровадженням кліматично орієнтованого агровиробництва.

Такий системний характер кліматично орієнтованих змін в агровиробництві є підґрунтям для залучення **широкого кола стейкхолдерів цього процесу**, які можуть об'єднувати зусилля для організації адаптаційних заходів. Це, в свою чергу, гарантує широкий мультиплікуючий ефект від впровадження таких заходів для динаміки виробництва і зайнятості.

Агрокліматична адаптація – новий шанс для відродження реального значення поняття «агропромисловий комплекс».

У жовтні 2024 р. було ухвалено Закон «Про основні засади державної кліматичної політики». Закон відносить до суб'єктів державної кліматичної політики також місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування. Проте для їх повноцінного включення у таку політику потрібне посилення їхньої спроможності, у т.ч. - щодо сприяння адаптації агровиробників усіх рівнів, включаючи індивідуальні господарства, та напрацювання відповідних методик та інструментів.

Позитивним прикладом об'єднання зусиль різних стейкхолдерів і співпраці є **перші в Україні стратегії адаптації до зміни клімату**, розроблені для трьох пілотних регіонів – Івано-Франківської, Львівської та Миколаївської областей за підтримки фахівців з ЄС та презентовані у серпні-вересні 2024 року.

Також при доопрацюванні регіональних стратегій розвитку на основі оновленої Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 р. **багатьма регіонами включено завдання щодо врахування необхідності впровадження кліматично орієнтованого сільського господарства.**

Це створює підстави для **активізації практичних дій** щодо кліматичної адаптації агровиробників. На цьому ґрунті перспективним є **розширення співпраці інститутів НААН з регіональною владою** щодо розроблення і впровадження відповідних технологій.

Водночас це – і **перспектива розвитку міжнародної взаємодії у балто-чорноморському вимірі**. Причому як на міждержавному рівні, так і на рівнях стосунків регіонів та громад. Україна набуває досвід, який може бути в центрі уваги

опрацювання адаптаційних політик для всієї Європи. Особливо враховуючи те, що економіці у стані відновлення притаманна знижена структурна інертність.

Перспективними напрямками такої співпраці могли б, зокрема, стати:

- поширення знань щодо адаптації та впливу зміни клімату
- розроблення та впровадження нового біологічного матеріалу та адаптивних технологій
- опрацювання кліматично орієнтованого просторового розвитку в сільській місцевості
- впровадження логістики зберігання та перероблення агропродукції
- поствоєнна реабілітація земель.

Я.Жаліло